

DORIN VACULOVSCHI
VIORICA ANTONOV

Dezvoltarea economiei sociale din Republica Moldova prin prisma promovării egalității de gen

Policy Brief

MARTIE 2016

DORIN VACULOVSKI

VIORICA ANTONOV

Dezvoltarea economiei sociale din Republica Moldova prin prisma promovării egalității de gen

Norwegian Ministry
of Foreign Affairs

*Empowered lives.
Resilient nations.*

Publicație elaborată în cadrul proiectului „Sensibilizarea opiniei publice privind echilibrul de gen în spațiul politic și de afaceri”, implementat de IDIS „Viitorul”, cu suportul proiectului „Susținerea Instituțiilor Naționale pentru Protecția și Promovarea Drepturilor Omului (INPPDO), conform recomandărilor Comitetelor Convențiilor ONU și Revizuirii Periodice Universale (UPR)”. Proiectul este finanțat de Ministerul Afacerilor Externe din Norvegia, co-finanțat și implementat de PNUD Moldova și Oficiul Înaltului Comisar ONU pentru Drepturile Omului (OHCHR). Opiniile exprimate în această publicație aparțin autorilor și nu reflectă neapărat punctul de vedere al Ministerului Afacerilor Externe al Norvegiei, al Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare și al Oficiului Înaltului Comisar ONU pentru Drepturile Omului.

CHIȘINĂU 2016

Cuprins

Sumar executiv	4
Introducere	5
De ce economia socială?	7
În ce măsură economia socială corelează cu promovarea egalității de gen?	12
Există oare economie socială în Republica Moldova?	15
Bune practici privind formele organizatorico-juridice ale antreprenoriatului social	18
Micro-finanțarea	22
<i>Bariere privind accesul femeilor la finanțare în antreprenoriat</i>	23
Concluzii și recomandări	26
Surse	28

Sumar executiv

La baza acestui studiu stau reperatele și ideile exprimate în cadrul celor două dezbatere publice cu participarea reprezentanților Administrației Publice Centrale, Locale, ONG-uri, mass-media etc., organizate în cadrul proiectului *Sensibilizarea opiniei publice privind echilibrul de gen în spațiul politic și de afaceri*, implementat de IDIS „Viitorul”, cu suportul proiectului „Susținerea Instituțiilor Naționale pentru Protecția și Promovarea Drepturilor Omului (INPPDO), conform recomandărilor Comitetelor Convențiilor ONU și Revizuirii Periodice Universale (UPR)”. Proiectul este finanțat de Ministerul Afacerilor Externe din Norvegia, cofinanțat și implementat de PNUD Moldova și Oficiul Înaltului Comisar ONU pentru Drepturile Omului (OHCHR).

Acest studiu este elaborat cu scopul de a identifica perspectivele de dezvoltare și extindere a economiei sociale din Republica Moldova, precum și în ce măsură dezvoltarea sectorului economiei sociale poate contribui la asigurarea egalității de gen în societate.

Studiul are două obiective principale. Primul este cel de a oferi un cadru vizibil și structurat al bunelor practici europene privind formele organizatorico-juridice ale antreprenoriatului social și identificarea barierelor privind accesul femeilor la finanțare în antreprenoriat. Al doi-

lea obiectiv este de a recomanda un nivel de funcționalitate pentru antreprenoriatul social la nivel național.

Studiul recomandă elaborarea și adoptarea unei legi și politici de cadru privind reglementarea domeniului economiei sociale, stabilirea măsurilor de promovare și de susținere a economiei sociale ce ar facilita dezvoltarea antreprenoriatului social și, respectiv, ar încuraja participarea economică a femeilor și incluziunea socială a celor mai vulnerabile pături din populație. De asemenea, este importantă reflectarea necesităților privind dezvoltarea economiei sociale în toate programele, strategiile și planurile de acțiuni naționale de referință pentru perioada 2016-2020.

Studiul susține importanța elaborării planului de acțiuni de dezvoltare a antreprenoriatului social, care va fi principalul document ce va aborda toate aspectele de sprijin pentru sectorul de economie socială, inclusiv sprijinul financiar, suportul cu subvenții și mecanisme de instruire, pregătire a persoanelor implicate în antreprenoriatul social, în special a femeilor de toate vârstele.

Or, inegalitatea de gen este mai costisitoare într-o lume integrată, deoarece diminuează capacitatea unei țări de a fi competitivă economic pe plan regional și internațional.

Introducere

Promovarea egalității de gen reprezintă unul dintre principalele Obiective de dezvoltare durabilă, lansate recent de către Organizația Națiunilor Unite¹. Asigurarea egalității de gen se regăsește și în calitate de obiectiv în diversele documente strategice ale Republicii Moldova. Acest fapt poate fi explicat, în primul rând, prin importanța pe care egalitatea de gen o are pentru o economie funcțională.

Egalitatea de gen poate fi calificată drept o resursă indispensabilă a dezvoltării, aceasta contribuind atât la creșterea eficienței și competitivității economice², cât și la dezvoltarea umană³ prin creșterea stocului de capital uman și social, prin asigurarea respectării drepturilor omului, prin reducerea sărăciei și a excluziunii sociale, prin creșterea gradului de coeziune socială etc.

Cu toate că factorii de decizie conștientizează demult importanța promovării egalității de gen pentru perspectivele de dezvoltare, iar eforturile de realizare a acestui obiectiv sunt enorme⁴,

realitatea este cu totul alta. Stereotipurile comportamentale predominante în societate nu permit promovarea egalității de gen în principalele domenii ale vieții ca: ocuparea și componentele acesteia, lansarea și dezvoltarea unor afaceri, participarea în viața politică a țării etc. Acest fapt este confirmat și de raportul privind progresul realizării Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului în Republica Moldova⁵.

Asigurarea egalității de gen, în contextul politicilor sociale și economice, devine problematică în situația de criză economică în care se află, la moment, Republica Moldova.

Eliminarea diverselor forme de discriminare a femeilor pe piața muncii, în distribuirea veniturilor, în accesul egal la servicii financiare, în special pentru femeile din mediul rural, necesită măsuri inovative, mai eficiente și durabile decât cele utilizate până în prezent, atât de ordin instituțional cât și de ordin economic și social.

O măsură eficientă în acest sens ar fi încurajarea participării echilibrate a femeilor și a bărbaților la toate nivelurile de luare a deciziei, ceea ce ar influența situația economică și socială a societății. Pe de o parte, integrarea perspectivei de gen în viața economică și

¹ Sustainable Development Goals (SDGs), <http://www.undp.org/content/undp/en/home/mdgoverview/post-2015-development-agenda.html>

² G. Becker „Comportamentul uman. O abordare economică”, B. editura ALL, 1994.

³ A. Sen „Dezvoltarea ca libertate”, B., editura Economică, 2004.

⁴ Legea nr.5-XVI din 9 februarie 2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați. (Hotărârea Guvernului nr.933 din 31.12.2009 cu privire la aprobarea Programului național de asigurare a egalității de gen pe anii 2010-2015

⁵ Al treilea Raport cu privire la Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului. Republica Moldova, Chișinău, PNUD, 2013

socială urmărește responsabilizarea ambelor genuri pentru a crea o societate competitivă și prosperă. Pe de altă parte, și promovarea egalității de gen în societate poate avea un impact esențial asupra dezvoltării și extinderii, dar și a conținutului sectorului economiei sociale. Există o legătură strânsă între dezvoltarea economiei sociale și asigurarea egalității de gen, ambele având un impact hotărâtor asupra perspectivelor de dezvoltare și democratizare a societății moldovenești.

Reieșind din aceste considerente, prezentul *studiu* reprezintă o încercare de a analiza perspectivele de dezvoltare și extindere a economiei sociale din Republica Moldova prin prisma promovării egalității de gen, precum și în ce măsură dezvoltarea sectorului economiei sociale poate contribui la asigurarea egalității de gen în societate. *Studiul* vine și cu un set de recomandări care ar contribui la dezvoltarea economiei sociale și la asigurarea independenței economice a femeilor.

De ce economia socială?

În mod cert, *economia socială* reprezintă acel sector al economiei care poate avea o contribuție semnificativă la crearea locurilor de muncă, la creșterea economică durabilă și la o mai bună repartizare a veniturilor și a bunăstării.

Reieșind din definirea *economiei sociale*, aceasta reprezintă sectorul economic care poate combina eficiența economică cu incluziunea socială și sistemele democratice de guvernanță, colaborând atât cu sectorul public, cât și cu cel privat pentru a adapta serviciile sociale nevoilor populației. Economia socială este sectorul care a rezistat crizei economico-financiare globale, care a avut loc acum câțiva ani, mult mai bine decât altele și, în prezent, câștigă tot mai mult teren atât la nivel european, cât și la nivel mondial.

Însuși termenul de „*economie socială*” este utilizat de mai mult timp în țările europene. Pentru prima dată acest termen a apărut în literatura economică în 1830, odată cu publicarea lucrării „*Tratat despre economia socială*” de către economistul liberal francez Charles Dunoyer, în care acesta pleda pentru o abordare morală a economicului⁶. Din

⁶ José Luis Monzón, Rafael Chaves „Economia socială în Uniunea Europeană”, Rezumatul raportului întocmit pentru Comitetul Economic și Social European de Centrul Internațional de Cercetare și Informare privind Economia Publică, Socială și Cooperatistă (CIRIEC).

punct de vedere istoric, economia socială, ca idee și ca formă de organizare a activității economice, a apărut mult mai înainte de apariția oficială a termenului dat și era legată de asociațiile și cooperativele populare care se bazau pe sistemul de valori și principiile asociaționismului și democrației asociative. Încă din etapele inițiale de dezvoltare, aceste categorii principale ale economiei sociale - cooperativele, societățile de asistență mutuală și asociațiile - se adresau celor mai vulnerabile și lipsite de protecție grupuri sociale, în calitate de organizații cu auto-ajutorare în noile condiții de viață, determinate de formarea și dezvoltarea societății industriale și a economiei de piață în secolele 18 și 19⁷. De altfel, cooperativismul și mutualismul sunt elementele fundamentale ale cooperativelor, societăților mutuale, asociațiilor non-profit (asociații, fundații, federații) și întreprinderilor sociale care reflectau cele trei direcții ale acestui impuls de asociație.

Deși, economia socială a avut o răspândire destul de mare în Europa în primii ani ai secolului 20, modelul de creștere economică din Europa Occidentală din perioada 1945-1975 a fost dominat, în special, de sectorul privat tradițional al economiei și de sectorul

⁷ Victor Nicolăescu, ș.a. Economia Socială. Analiză comparativă în opt state membre ale Uniunii Europene, București 2011, http://integrat.org.ro/files/economia_sociala_-_analiza_comparativa_content.pdf

public (datorită influenței puternice a doctrine keynesiste și a „concepției statului bunăstării” care dominau filozofia politicilor economice și sociale din acea perioadă).

Totodată, aceste tendințe din economiile europene nu au împiedicat dezvoltarea unei multitudini de întreprinderi – cooperative, case de ajutor reciproc etc. – care au contribuit la rezolvarea unor probleme importante din punct de vedere social și de interes general ca șomajul, deprivarea multiplă din unele zone geografice, în special cele rurale etc.⁸ Cu toate acestea, în perioada respectivă, economia socială nu era considerată o forță semnificativă în procesul de armonizare a creșterii economice cu bunăstarea socială, statul ocupând poziția centrală.

După criza „statului bunăstării” din anii 70’ ai secolului 20, în unele țări europene a apărut din nou interesul pentru organizațiile specifice economiei sociale, precum cooperativele și casele de ajutor reciproc sau organizațiile fără caracter comercial. Extinderea economiei sociale a fost determinată, în primul rând, de dificultățile cu care se confruntau economiile europene în găsirea unor soluții eficiente pentru astfel de probleme majore precum șomajul masiv pe termen lung, excluziunea socială, sărăcia în mediul rural și în zonele urbane decăzute, sănătatea, educația, calitatea vieții pensionarilor, creșterea durabilă și alte probleme – practic, aceleași probleme cu care se confruntă, în prezent, economia Republicii Moldova. Acestea erau acele nevoi sociale pentru care nici agenții sectorului privat, nici instituțiile sectorului public nu puteau găsi soluții eficiente prin intermediul politicilor economice și sociale tradiționale.

⁸ Rezumatul raportului întocmit pentru Comitetul Economic și Social European de Centrul Internațional de Cercetare și Informare privind Economia Publică, Socială și Cooperativă (CIRIEC), p.9, http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/a_ces11042-2012_00_00_tra_etu_ro.pdf

Din anii 70’ ai secolului 20 se înregistrează o creștere spectaculoasă a numărului de întreprinderi ale economiei sociale implicate în producția de *bunuri și servicii sociale*, în special, a celor legate de integrarea în câmpul muncii, incluziunea socială, serviciile de asistență socială și comunitară etc. În aceste domenii, asociaționismul și cooperativismul s-au afirmat în calitate de soluții mult mai eficiente și durabile de depășire a situațiilor de criză, fiind recunoscute în astfel de țări ca Italia, Portugalia, Franța, Belgia, Spania, Polonia, Finlanda și Regatul Unit.

Extinderea și dezvoltarea continuă a economiei sociale se observă și în prezent, constituind așa-numitul *sector terțiar al economiei sau economia solidară* din țările europene. La moment, în cadrul întreprinderilor economiei sociale activează circa 11 milioane de lucrători sau 6% din totalul populației ocupate din țările Uniunii Europene, contribuind, totodată, la crearea a peste 4% din totalul valorii adăugate în 2010.⁹

Cu toate acestea, economia socială și în prezent se confruntă cu o *invizibilitate instituțională*. Nu toate țările Uniunii Europene dispun de o legislație în domeniu, iar formele de manifestare ale acesteia sunt atât de diverse, încât organele statistice se confruntă cu anumite dificultăți în evaluarea amplitudinii activității lor.

Un alt motiv al invizibilității instituționale a economiei sociale este și lipsa unei definiții clare și riguroase a conceptului și a domeniului de aplicare a economiei sociale, care ar putea fi utilizat în mod util și de Sistemul Conturilor Naționale.

Pe parcursul ultimelor decenii, datorită importanței sociale a acestui sector al economiei, în țările europene au fost întreprinse

⁹ Female entrepreneurs, http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/promoting-entrepreneurship/social-economy/index_en.htm.

mai multe încercări de a analiza impactul economiei sociale asupra creșterii calității vieții populației, asupra depășirii excluziunii sociale pentru cele mai vulnerabile grupuri ale populației, precum și pentru promovarea democratizării economiei. Reieșind din faptul că economia socială se dezvoltă în mod diferit în țările lumii și se manifestă prin diverse forme de organizare a întreprinderilor, diversitatea cărora crește pe zi ce trece, formularea unei definiții comune, care ar cuprinde toate aspectele și formele de manifestare ale lor este, într-un fel, dificilă.

Este necesar ca o astfel de definiție să țină cont de criteriile juridice și administrative și să se axeze pe analiza comportamentului actorilor din economia socială și pe identificarea similitudinilor și a diferențelor dintre ei și dintre ei și alți agenți economici. În același timp, este necesar ca ea să combine principiile tradiționale și valorile caracteristice ale economiei sociale cu metodologia sistemelor de conturi naționale în vigoare pentru a crea un concept unic care să constituie o definiție operativă și să se bucure de un larg consens politic și științific, iar rezultatele activității economiei sociale fie cuantificate și făcute vizibile sub o formă omogenă și standardizată la nivel internațional.

Prin urmare, raportul „Economia socială în Uniunea Europeană propune următoarea definiție¹⁰:

„Setul de întreprinderi private, organizate formal, cu autonomie decizională și libertate de asociere, create pentru a întâmpina nevoile membrilor prin intermediul pieței, prin producerea de bunuri și furnizarea de servicii, asigurări

și finanțare, în care procesul decizional și orice distribuire a profiturilor sau a excedentelor între membri nu sunt direct legate de aportul de capital sau de cotizațiile plătite de membri, fiecare dintre aceștia dispunând de un vot, sau se desfășoară, în orice situație, prin intermediul unor procese decizionale democratice și participative. Economia socială include și organizațiile private organizate formal, cu autonomie decizională și libertate de asociere, care prestează servicii necomerciale pentru gospodării și ale căror excedente, dacă există, nu pot fi însușite de agenții economici care le creează, controlează sau finanțează”.

Reieșind din această definiție, *caracteristicile comune* ale acestor două sub-sectoare ale economiei sociale sunt următoarele¹¹:

- 1) *sunt private*, cu alte cuvinte, nu fac parte din sau nu sunt controlate de sectorul public;
- 2) *au o formă de organizare*, adică au, în general, personalitate juridică;
- 3) *au autonomie decizională*, ceea ce înseamnă că au deplina capacitate de a-și alege și revoca organele de conducere, precum și de a-și controla și organiza toate activitățile;
- 4) *se bucură de libertate de asociere*, cu alte cuvinte, asocierea la acestea nu este obligatorie;
- 5) *orice distribuire a profiturilor sau excedentelor între membrii utilizatori, în cazul în care are loc, nu este proporțională cu aportul de capital sau*

¹⁰ José Luis Monzón, Rafael Chaves „Economia socială în Uniunea Europeană”, Rezumatul raportului întocmit pentru Comitetul Economic și Social European de Centrul Internațional de Cercetare și Informare privind Economia Publică, Socială și Cooperatistă (CIRIEC)

¹¹ Economia Socială. Principiile. <http://www.proiect-impuls.ro/noutati/20-economia-sociala-principiile.html>

cu cotizațiile plătite de membri, ci cu activitățile sau tranzacțiile acestora în cadrul organizației;

- 6) *desfășoară o activitate economică în sine*, pentru a satisface nevoile unor persoane, gospodării sau familii. Din acest motiv, organizațiile economiei sociale sunt considerate *organizații ale oamenilor, nu ale capitalului*. Acestea lucrează cu capitalul și alte resurse decât cele monetare, dar *nu în favoarea capitalului*;

7) *sunt organizații democratice*.

Structurile Uniunii Europene acordă o atenție deosebită sectorului economiei sociale de mai mulți ani, iar activitatea întreprinderilor economiei sociale este văzută drept o resursă extrem de importantă în soluționarea problemelor legate de dezvoltarea socială și comunitară, coeziunea și incluziunea socială, respectarea drepturilor omului și depășirea oricăror forme de discriminare. Din acest considerent, documentele de dezvoltare strategică contează, în mare măsură, pe dezvoltarea și extinderea în continuare a acestui sector al economiei astfel, în prezent, economia socială este văzută drept un element-cheie în realizarea obiectivelor Strategiei Europa 2020¹².

Chiar dacă economia socială ocupă un loc de frunte în strategiile de dezvoltare socială din cadrul țărilor europene, nu toate țările dispun de o legislație care ar contribui la instituționalizarea adecvată a activității acestui sector și care l-ar scoate din invizibilitate. Cu toate acestea, țările Uniunii Europene depun toate eforturile pentru a depăși acest impas al dezvoltării sociale și instituționale. Astfel, România, țară membră a Uniunii Europene a aprobat

o lege a economiei sociale abia în 2015¹³, în timp ce în alte țări europene reglementarea activității întreprinderilor economiei sociale este prezentă de mai mulți ani, printre altele, în diverse legi ce țin, în general, de activitatea economică a organizațiilor.

Trebuie menționat faptul că tradiții de dezvoltare a întreprinderilor economiei sociale au existat și în economia socialistă. Și în Republica Moldova, ca parte componentă a Uniunii Sovietice, puteau fi întâlnite diverse forme de manifestare a economiei sociale (așa-numitele „colhozuri” în domeniul agriculturii, cooperative de construcție și gestionare a spațiului locativ sau a garajelor, cooperative de consum etc.). Totuși, aceste forme de organizare a activității economice, aveau, într-un fel, un caracter denaturat și cu greu puteau fi considerate drept forme de manifestare ale economiei sociale. Aceasta deoarece criteriile-cheie specifice economiei sociale, și anume: *caracterul lor privat, asocierea voluntară, participare independentă în procesul de luare a deciziilor* etc., erau absente. Într-adevăr, într-o societate totalitară, prezența unor elemente de libertate economică, democrație, caracteristice economiei de piață erau, pur și simplu, imposibile.

De aceea, după fărâmițarea blocului sovietic, multe cooperative din Europa de Est și Europa Centrală s-au prăbușit. În plus, ele au fost grav discreditate în ochii publicului.

În ultimul timp, în Republica Moldova formele de organizare specifice economiei sociale încep să renască într-un format nou, fie prin inițierea unor cooperative de producție sau de consum în mediul rural, fie prin demararea diverselor inițiative de dezvoltare a micului business, fie prin startarea unor afaceri inclusive sau antreprenoriat social (acestea

¹² Strategia „Europa 2020”. http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm

¹³ Legea 219/2015 privind economia socială. Economia socială. Publicat în [Monitorul Oficial, Partea I nr. 561 din 28 iulie 2015](#)

fiind sprijinite de fonduri internaționale), fie prin constituirea unor organizații ale societății civile. Cert este faptul că apariția și dezvoltarea noilor forme de activitate economică, specifice economiei sociale, au fost determinate de necesitatea stringentă de soluționare a unor probleme social-economice majore ca lipsa oportunităților de angajare, existența

stereotipurilor de gen pe piața muncii și în sectorul de afaceri, declinul bunăstării sociale și sărăcia, degradarea capitalului uman și social, diminuarea gradului de coeziune socială etc. Acestea sunt anumite probleme pe care societatea civilă împreună cu sectorul public și sectorul privat încearcă să le soluționeze în contextul unei dezvoltări durabile.

* * *

Generalizând, putem conchide că o soluție care ar contribui la extinderea economiei sociale ar fi sensibilizarea opiniei publice privind importanța economiei sociale în combaterea sărăciei și a excluziunii sociale, dezvoltării comunitare, creșterii bunăstării, și a coeziunii sociale. O campanie de sensibilizare ar încuraja creșterea numărului persoanelor de producători de bunuri și furnizori de servicii în sectorul economiei sociale, ceea ce ar avea un impact direct asupra creșterii produsului intern brut al țării. De asemenea, activitatea întreprinderilor sociale ar fi o oportunitate sigură de depășire a crizei economice și sociale în care se află Republica Moldova, precum și un impuls nou pentru perspectivele de dezvoltare durabilă.

În ce măsură economia socială corelează cu promovarea egalității de gen?

De regulă, activitatea economiei sociale nu urmărește, în calitate de obiectiv primordial, promovarea egalității de gen. Reieșind din obiectivele pe care trebuie să le urmărească economia socială, aceasta se preocupă, cu prioritate, de încadrarea în câmpul muncii, a persoanelor aparținând grupurilor vulnerabile, printre care: persoanele cu dizabilități; persoanele provenind din familii numeroase sau monoparentale; persoanele fără educație sau pregătire profesională; persoanele toxico-dependente, după efectuarea tratamentului de dezintoxicare; victimele violenței în familie; persoanele afectate de boli care le influențează viața profesională și socială; imigranții, refugiații; persoanele beneficiare de ajutor social; persoanele vârstnice; persoanele care au depășit vârsta de 50 de ani; persoanele care trăiesc în comunități izolate; persoanele de etnie romă; victimele traficului de persoane; persoanele afectate de boli ocupaționale; tinerii peste 18 ani care părăsesc sistemul instituționalizat de protecție a copilului; persoanele eliberate din detenție; persoanele fără adăpost; șomerii de lungă durată, înregistrați la agențiile teritoriale pentru ocuparea forței de muncă etc.¹⁴

În acest context, femeile pot fi considerate un grup vulnerabil, în situația în care acestea se confruntă cu o serie de dezavantaje și diverse forme de discriminare - pe piața muncii, în distribuirea veniturilor salariale, în participarea la viața politică sau în inițierea unor afaceri, care deseori conduc la excluderea lor socială, la izolarea de la viața comunității etc. Dezavantajele cu care se confruntă femeile sunt determinate, în mare măsură, de mentalitatea, tradițiile, stereotipurile unei societăți patriarhale care sunt predominante în Republica Moldova.¹⁵ Totodată, și funcția lor reproductivă, precum și responsabilitățile față de munca casnică pe care și le asumă femeile, de asemenea, pot genera o serie de inegalități între bărbați și femei. Or, potrivit stereotipurilor predominante în societate, bărbaților trebuie să le revină funcția principală de asigurare a bunăstării gospodăriilor în care ei trăiesc, pe când femeilor, respectiv, funcția de asigurare a muncilor casnice, de educare și îngrijire a copiilor etc., adică de acele activități care, deocamdată, nu sunt considerate drept munci aducătoare de venit. Cu toate că femeile, în marea lor majoritate, sunt prezente pe piața muncii, acest fapt nu le scutește de responsabilitatea

¹⁴ Legea 219/2015 privind economia socială. România Publicat în [Monitorul Oficial, Partea I nr. 561 din 28 iulie 2015](#)

¹⁵ Dorin Vaculovschi, Impactul politicilor de ocupare a forței de muncă asupra situației pieței muncii din Republica Moldova, Laboratorul Sociometric, IDIS Viitorul, Chișinău, 2015. p. 16.

lor față de muncile casnice. Anume din acest considerent, femeile, în special cele din mediul rural, se simt mai dezavantajate în ocuparea unor locuri de muncă mai atractive și mai bine remunerate, realizarea lor profesională, socială, economică sau politică.

În această situație, o soluție de depășire atât a excluziunii sociale, dar și a promovării, ar fi activarea femeilor în întreprinderi sociale care pledează pentru egalitate atât în procesul de luare a deciziilor, cât și partajarea rezultatelor economice.

Totodată, trebuie menționat faptul că funcția întreprinderilor economiei sociale nu reprezintă, în mod exclusiv, integrarea pe piața muncii a persoanelor din categoria celor social-vulnerabile. Reieșind din definiția economiei sociale, aceasta urmărește, în primul rând, obiective de dezvoltare socială care vor contribui, în mod esențial, la creșterea calității vieții tuturor membrilor societății, indiferent dacă aceștia sunt atestați sau nu sunt atestați cu vreo vulnerabilitate. În acest context, activitatea economiei sociale prin esența sa, se axează nu atât pe asigurarea protecției sociale a persoanelor vulnerabile, cât pe dezvoltarea unei *societăți incluzive* cu grad înalt de coeziune socială, cu o perspectivă durabilă de dezvoltare socială, umană, comunitară etc., care presupune participarea tuturor membrilor comunității în realizarea obiectivelor de dezvoltare și creștere a calității vieții.

Reieșind din acest considerent, se poate conchide că economia socială poate avea în calitate de obiectiv și promovarea egalității de gen văzând în ea atât depășirea oricăror forme de discriminare, cât și valorificarea la justa lor valoare a tuturor resurselor umane disponibile.

Într-adevăr, în virtutea funcțiilor și obiectivelor pe care le urmăresc întreprinderile economiei sociale, acestea le pot permite femeilor să se

realizeze și să se afirme din toate punctele de vedere: formare și carieră profesională, ocupare, creștere a bunăstării și a independenței economice, comunicare, incluziune socială etc. Întreprinderile economiei sociale le permit femeilor să se integreze în câmpul muncii nu numai în domeniile specifice feminine (aceste fiind o continuare logică a activităților legate de munca casnică pe care le atribuie femeilor stereotipurile societății moldovenești), dar și în alte domenii importante pentru economia națională.

Dezvoltarea activităților de economie socială de către femei poate reprezenta o soluție pentru incluziunea lor socială, precum și pentru combaterea stereotipurilor de gen și a discriminărilor cu care se confruntă acestea pe piața muncii, în procesul de luare a deciziilor, în sectorul de afaceri etc. Statele europene experimentează noi modele de afaceri, sunt introduse în circulație standarde și bune practici de responsabilitate în afaceri și sunt redescoperite modele de afaceri clasice, precum cele bazate pe asocieri, cooperăție mutualitate¹⁶. În ultimă instanță, întreprinderile economiei sociale, prin asigurarea egalității de gen, pot contribui la creșterea esențială a calității vieții atât a femeilor, cât și a bărbaților.

Totodată, și acțiunile de promovare a egalității de gen pot avea un impact puternic asupra conținutului economiei sociale. Prin esența sa, sectorul economiei sociale reprezintă un sector de alternativă economiei tradiționale prin caracterul său social și inovator, iar promovarea egalității de gen poate contribui la dezvoltarea unor noi forme de activitate economică și antreprenorială care vor asigura independența economică a femeii. În ultimă instanță, aceste forme sunt destinate pentru toți membrii comunității, contribuind astfel la dezvoltarea economică și socială pentru toți.

¹⁶ Călin Moldovan-Teseliu, Studiul privind ocupațiile în curs de dezvoltare în domeniul social, p.5, <http://profitpentruoameni.ro/wp-content/uploads/2013/07/A-2.1-Studiu-ocupatii.pdf>

* * *

Prin urmare, întreprinderile economiei sociale pot fi considerate soluții nu numai de asigurare a incluziunii sociale a populației social-vulnerabile, dar și o cale eficientă de promovare și extindere a egalității de gen în societatea moldovenească.

Există oare economie socială în Republica Moldova?

Trebuie recunoscut faptul că formele de organizare a economiei sociale prezente în Republica Moldova, în condițiile perioadei de tranziție la economia de piață, sunt în manifestare lentă. Aceasta se explică atât prin apariția unui loc „gol” în învelișul de valori social-economice al societății post-sovietice, cât și printr-o mai mică deschidere a societății pentru experiențe și bune practici internaționale în domeniul economiei sociale.

Economia socială include diverse forme de organizare, care, de regulă, diferă de la stat la stat și sunt reflecția maturității societăților. În Republica Moldova, economia socială a luat forme de organizare tradiționale, cum sunt cooperativele de producție sau agricole, fundațiile, asociațiile și antreprenoriatul social, care pot fi identificate după obiectivele și direcțiile lor prioritare de acțiuni.

Cooperativele agricole (una dintre cele mai pronunțate forme de organizare a economiei sociale cu toate neajunsurile ei în perioada sovietică) au înregistrat un declin, datorită extinderii considerabile a proprietății private, consolidării relațiilor economice de piață, avansării transformărilor majore în viața social-economică a republicii în perioada post-sovietică.

Cu toate acestea, pe fundalul consolidării raporturilor economice de piață din țară, precum

și al declinului formelor vechi ale economiei sociale, au început să apară și să se dezvolte, mai întâi timid, apoi mai intens, diverse forme de organizare a economiei sociale, în baza experienței țărilor europene, specifice economiei de piață, ca organizații nonprofit – fundații și asociații a căror activitate este bine cunoscută în rândurile societății civile. Însă una dintre cele mai răspândite forme de manifestare a economiei sociale se poate considera antreprenoriatul social. Inițierea și dezvoltarea antreprenoriatului social în aceste timpuri dificile reprezintă o soluție a șomajului și a creșterii ocupării forței de muncă în rândurile celor mai dezavantajate grupuri.

Un important argument în susținerea dezvoltării economiei sociale în Republica Moldova este stipulat de Articolul 126 din Constituția Republicii Moldova, conform căruia *economia Republicii Moldova este economie de piață, de orientare socială, bazată pe proprietatea privată și pe proprietatea publică, antrenate în concurență liberă*.¹⁷ Cu toate că articolul 126 formează premisele fundamental-juridice pentru dezvoltarea economiei solidare sau al sectorului al treilea, bunele practici arată că, pe de o parte, mai sunt necesare a fi elaborate și

¹⁷ Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, http://lex.justice.md/document_rom.php?id=44B9F30E:7AC17731

implementate acte juridice în vederea aprobării economiei sociale ca mediu de activitate, în rând cu realizarea activității de antreprenariat social. Pe de altă parte, în elaborarea cadrului juridico-normativ al economiei sociale este necesar de a include principiul egalității de gen și prioritatea acordată individului și obiectivelor sociale și nu capitalului, încât să fie posibilă monitorizarea dimensiunii de gen și a indicatorilor sociali de referință.

În Republica Moldova dezvoltarea întreprinderilor sociale a devenit o prioritate odată cu adoptarea de către Parlamentul Republicii Moldova a Strategiei pentru Dezvoltarea Societății Civile pentru anii 2012-2015 și a Planului de Acțiuni. Deși este pe larg răspândit și valorificat în țările Europei Occidentale, antreprenariatul social mai rămâne în Republica Moldova a fi o idee relativ nouă.

Unul din scopurile principale ale antreprenariatului social este incluziunea în câmpul muncii a categoriilor de cetățeni care aparțin grupurilor defavorizate, formarea lor profesională la locul de muncă, dezvoltarea abilităților de a munci, socializarea lor.

Conferința Națională pentru Antreprenariat Social,
6 Octombrie, 2010

Sursa: Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei

„Proiectele de antreprenariat social sunt un izvor nesecat de inspirație și inovație socială pentru comunități”

SERGIU GURĂU,
Directorul întreprinderii sociale „Floare de cires”

Sursa: Diez Md

În ciuda creșterii participării femeilor pe piața forței de muncă și în sectorul de învățământ, există încă diferențe de gen ale femeilor și bărbaților pe piața muncii din Republica Moldova. Acest lucru se întâmplă deoarece la nivelurile superioare de decizie politică există bariere în promovarea

politicii șanselor egale, care, în caz contrar, ar facilita implementarea acțiunilor specifice ce vizează ocuparea femeilor în câmpul muncii și eliminarea diferențelor de remunerare. Abilitarea economică a femeilor prin crearea oportunităților egale pe piața muncii constituie o soluție în acest sens, în special pentru femeile din mediul rural. Aceasta ar avea un impact asupra creșterii gradului de independență economică a femeii per ansamblu și ar recunoaște existența problemelor femeii pe piața muncii. Diversificarea oportunităților de participare economică activă a grupurilor vulnerabile din mediile rural și urban sărace, în special a femeilor, nu este altceva decât o reală promovare a economiei sociale. De asemenea acest sector mai include dezvoltarea de incubatoare de afaceri, educație și formare continuă, programe de acordare de subvenții grupurilor vulnerabile etc.

Antreprenariatul social este una dintre cele mai active forme ale economiei sociale, care a luat amploare în Republica Moldova în ultimii ani. Astfel, la 6 octombrie 2015, în Republica Moldova s-a desfășurat prima conferință națională pentru antreprenariat social. Scopul acestui eveniment a fost elaborarea unei foi de parcurs privind dezvoltarea antreprenariatului social în Republica Moldova cu participarea a 10 întreprinderi sociale și organizații implicate în inițiative sociale la nivel național și local. În ultimii doi ani, peste 50 de organizații non-guvernamentale și donatori din Republica Moldova participă activ la un dialog axat pe oportunitățile de dezvoltare ale antreprenariatului social în Moldova, dintre care, cel puțin 16 organizații realizează deja afaceri sociale, chiar dacă în țară lipsește cadrul normativ care să reglementeze domeniul în cauză.¹⁸ De asemenea, a fost creată Platforma Antreprenariatului Social în Republica Moldova.¹⁹

¹⁸ Comunicat de presă, Prima Conferință Națională Pentru Antreprenariat Social: crearea unei foi de parcurs pentru dezvoltarea antreprenariatului social în Moldova 6 octombrie 2015, Chișinău,

¹⁹ Inițiativa pentru antreprenariat social în Moldova, <http://antreprenariatsocial.md/index.php?pag=page&id=1181&=ro>

Antreprenoriatul social se manifestă ca o formă alternativă de dezvoltare economică echitabilă și este văzută de societate ca o soluție pentru dezvoltarea comunităților, ca o oportunitate ce contribuie la incluziunea socială a persoanelor marginalizate și cu dizabilități în câmpul muncii, la încurajarea participării economice a femeilor, precum și la o șansă de valorificarea potențialului tuturor prin diverse activități civice și de instruire. În dimensiunea antreprenoriatului social sunt incluse diverse tipuri de afaceri, servicii sau proiecte de interes public. Toate aceste inițiative pornesc de la niște nevoi sociale reale ale unor comunități sau grupuri social vulnerabile. Prin urmare, identificarea economiei sociale poate fi ușor plauzibilă prin activitatea organizațiilor care reprezintă cooperativele menționate anterior, societățile mutuale, asociațiile obștești, fundațiile, inclusiv societățile cu răspundere limitată a căror activitate este direct sau parțial tangențială cu sectorul social etc.

În Republica Moldova prima întreprindere socială a fost inaugurată în 2013 în localitatea Răzeni, raionul Ialoveni, în cadrul proiectului „Integrarea socială a tinerilor cu dizabilități, prin dezvoltarea unei întreprinderi social-economice”, implementat de Asociația Obștească „Eco-Răzeni”, în parteneriat cu organizația austriacă „Volkshilfe Solidarität”. Astfel, zece tineri cu diferite grade și tipuri de dizabilități au început să activeze pe bază de contract de muncă în cadrul primei întreprinderi sociale din Republica Moldova, care are două direcții de activitate: alimentația publică și creșterea legumelor în seră.

Programul de instruire la locul de muncă și angajare lansat de Eco-Răzeni prevede incluziunea pe piața muncii a tinerilor cu dizabilități, cu vârsta cuprinsă între 18 și 35 ani din toate localitățile Republicii Moldova.

Surse: TRM și Diez.md

La Rezina a fost lansată o spălătorie socială

La 19 octombrie 2015, în Incubatorul de afaceri din Rezina s-a deschis o afacere socială cu suportul Fundației Est-Europene în cadrul programului ”Susținerea antreprenoriatului social în Moldova”. Spălătorie, pe lângă faptul că va angaja persoane social vulnerabile și din grupuri dezavantajate, va mai oferi servicii la prețuri rezonabile preponderent instituțiilor de menire socială: spitale, grădinițe, aziluri etc.

Sursa: Fundația Est-Europeană

* * *

Antreprenoriatul social este cel mai favorabil mediu în care interacționează sectorul privat și voluntariatul. Binomul acestei relații este imprevizibil și, în același timp, foarte compatibil. Caracterul său imprevizibil constă în spontaneitatea interacțiunilor între diverși actori, atunci când compatibilitatea este expresia finală a rezultatelor acestor interacțiuni. Am putea spune că acest binom reprezintă reflecția economiei sociale în Republica Moldova. Dar, în absența promovării politicii șanselor egale, acest binom devine static și denotă din start vulnerabilitatea rolului femeii în diverse sfere ale societății. Astfel, femeile nu sunt suficient reprezentative în organismele de luare a deciziei, în sectorul de afaceri, lucru ce se reflectă în potențialul redus al politicilor sociale. În schimb, promovarea egalității de șanse în antreprenorat, inclusiv în promovarea celui de tip social, ar putea schimba fluxul de constrângeri social-economice cu care este înzestrată femeia de azi și ar facilita cu mult independența ei economică.

Bune practici privind formele organizatorico-juridice ale antreprenoriatului social

Făcând o trecere în revistă a formelor organizatorico-juridice privind crearea și dezvoltarea antreprenoriatului social, remarcăm exhaustivitatea studiilor pe acest subiect la nivel european și deficitul unor studii a subiectului dat la nivel național, care ne permit *de facto* să identificăm câteva teze importante și bune practici.

Într-un studiu, recent elaborat în **Republica Moldova**²⁰, se arată că Asociațiile Obștești, Fundațiile și Societatea cu Răspundere Limitată (SRL) sunt recomandate ca forme organizatorico-juridice pentru crearea și funcționarea întreprinderilor sociale. În același context, pentru antreprenoriatul social este recomandată ca formă organizatorico-juridică – cooperativa de producție și ca o variație a acesteia, cooperativa agricolă de producție în mediul rural.

De la bun început trebuie să remarcăm faptul că aceste forme organizatorico-juridice sunt tipice Republicii Moldova. Și dacă Asociațiile Obștești și Fundațiile sunt recomandate ca

²⁰ Antreprenoriatul social în Republica Moldova: Realități și perspective, Fundația Est-Europeană, Chișinău, 2013, <https://ecorazeni.files.wordpress.com/2015/10/studiu-antreprenoriat-social-eef-1.pdf>

NORMELE CADRULUI JURIDIC NAȚIONAL:

Activitatea Asociațiilor Obștești sau Fundațiilor este reglementată de art.188 al Codului Civil, inclusiv art.26 din Legea 837/1996 cu privire la asociațiile obștești, Art. 23 din Legea 581/1999 cu privire la fundații.

Societățile cooperative sunt reglementate de Codul Civil și anumite legi: Codul Civil, nr. 1107/2002, art.171-178; Legea nr. 73 din 2001cu privire la cooperativele de întreprinzător și Legea nr.1007 din 2002 cu privire la cooperativele de producție.

Societatea cu răspundere limitată (SRL) este reglementată prin Legea Nr. 135 din 14.06.2007 privind societățile cu răspundere limitată.Statutul SRL este elaborat in conformitate cu prevederile Codului Civil al Republicii Moldova nr. 1107-XV din 06 iunie 2002, Legii Republicii Moldova Nr.135-XVI din 14 iunie 2007 privind Societățile cu răspundere limitată, Legii Republicii Moldova Nr.220-XVI din 19.10.2007 privind înregistrarea de stat a persoanelor juridice și a întreprinzătorilor individuali, Legii Republicii Moldova Nr.845-XII din 03.01.1992 cu privire la antreprenoriat și întreprinderi.

Cooperativa de producție este reglementată prin Legea Nr. 845, din 03.01.1992 cu privire la antreprenoriat și întreprinderi.

forme organizatorico-juridice pentru crearea și funcționarea întreprinderilor sociale, totuși admitem faptul că ar putea exista dificultăți în activitatea întreprinderilor sociale în lipsa unei legi și politici de cadru privind reglementarea domeniului economiei sociale, stabilirea măsurilor de promovare și de sprijinire a economiei sociale. Pornind de la ideea că economia socială are la bază inițiative private, voluntare și solidare, cu un grad ridicat de autonomie, responsabilitate și distribuirea limitată a profitului către asociați, aceste procese trebuie reglementate printr-o lege specifică economiei sociale și activității de antreprenariat social. Spre deosebire de țara noastră, practicile europene arată o abordare constructivă a acestui subiect din punct de vedere juridic.

Astfel, în Germania nu există o formă juridică specială în care antreprenorii sociali să urmărească anumite activități. Întreprinderile sociale activează sub forma juridică a fundațiilor (Stiftungen), asociațiilor voluntare (Vereinen), societăților comerciale pe acțiuni (GmbHs) și cooperativelor (Genossenschaften).²¹

Spre deosebire de Germania, în **Italia**, primul aspect general care trebuie evidențiat este faptul că întreprinderile sociale nu reprezintă o nouă formă juridică, nici un nou tip de organizare, dar constituie o categorie juridică în care toate organizațiile eligibile pot fi incluse, indiferent de structura lor internă.²² După lungi dezbateri academice și politice, în sistemul juridic italian a fost introdusă legea 155/2006 care definește astfel întreprinderea socială. Conform acestei definiții, organizațiile

²¹ Prof. Dr. Annette Zimmer & Stephanie Bräuer, The Development of Social Entrepreneurs in Germany, April 2014, https://www.uni-muenster.de/imperia/md/content/ifpol/mitarbeiter/zimmer/development_of_social_entrepreneurs.pdf

²² WP3 National report: Italy, Part I: Key Features of the Social Enterprise Sector, ISEDE-NET "Innovative Social Enterprise Development Network", www.southeast-europe.net

Organizația Internațională a Muncii (OIM) recunoaște economia socială ca o componentă esențială a modelului la nivel mondial de dezvoltare durabilă în secolul 21.

În special, Declarația Organizației Internaționale a Muncii privind justiția socială pentru o globalizare echitabilă, adoptat în cadrul sesiunii a 97-la Geneva la 10 iunie 2008, prevede că: „... într-o lume de creștere interdependentă și complexitate și internaționalizarea producției ... a întreprinderilor productiv, profitabile și durabile, împreună cu o economie socială puternică și un sector public viabil, sunt critice pentru oportunități de dezvoltare economică și de locuri de muncă durabile „.

eligibile ar putea fi, teoretic, cooperative, firme de investitori cu capital (de exemplu, societăți de afaceri) sau firme tradiționale non-profit (de exemplu, asociații și fundații). În acest sens, legea 155/2006 este o lege generală privind întreprinderile sociale și nu o specifică lege privind o anumită (sau unică) formă juridică de întreprindere socială.

Experiența **Austriei** este mai aproape de cea a țării noastre, din perspectiva formei organizatorico-juridice. Întreprinderile sociale au forma juridică a unei asociații, societăți cu răspundere limitată sau organizație non-profit.²³ Acestea au un statut non-profit, cu toate că nu este o cerință de bază, iar structura lor de muncă este împărțită în personalul de bază angajat și angajați pe termen scurt. În Austria, întreprinderile sociale sunt orientate spre o politică de nediscriminare și incluziune socială și au o viziune a dezvoltării personalului prin aspecte de integrare a dimensiunii de gen.

²³ Benchmarking study on Social Entrepreneurship. Austria, Bulgaria, Hungary, Greece, Italy, Serbia, Slovenia, Ukraine, www.southeast-europe.net/

Experiența **Ungariei**²⁴, la fel, ar putea fi încorporată în rândul bunelor practici ce ar putea fi examinate de țara noastră. Întreprinderi sociale în Ungaria există în sectorul neguvernamental sub formă de fundații, societăți non-profit, cooperative sociale. Dimensiunea întregului sector a crescut constant în ultimul deceniu, însă este dificil de cuantificat. O abordare mai realistă cu privire la dimensiunea economiei sociale se poate face totuși prin identificarea acelor organizații non-profit care susțin ocuparea forței de muncă și politica socială pentru grupurile social vulnerabile și dezavantajate. Cât privește noțiunea de întreprindere socială, aceasta are o interpretare foarte îngustă, care stabilește că întreprinderile sociale au scopul furnizării serviciilor sociale și că activitatea pentru aceste servicii a fost permisă printr-un regulament diferit de cel cu autorizare a instituțiilor statului. Într-un sens mai larg, întreprinderile sociale sunt considerate toate acele organizații care au o misiune socială și sunt la auto-finanțare pe termen lung.²⁵ Așa cum se arată în profilul de țară, elaborat de Rețeaua de antreprenoriat social (NEN)²⁶, cooperativa socială este cea mai comună formă juridică pentru întreprinderile sociale din Ungaria. În acest sens, există două acte de reglementare juridică a formei de organizare pentru cooperative sociale: Legea nr. X. din 2006 privind cooperativele și Hotărârea de Guvern privind cooperative sociale 141/2006 (VI.29). Conform Legii nr. X. din 2006 privind cooperativele, acestea urmăresc scopul de a oferi condiții de muncă adecvate și de a îmbunătăți condițiile sociale ale membrilor săi dezavantajați social.²⁷ Prin urmare, în Ungaria

activează peste 1500 de cooperative, conform datelor expuse de Rețeaua de antreprenoriat social.

Un alt exemplu ar fi Danemarca, unde „întreprinderea socială” este mai des folosită ca metaforă pentru acele părți ale politicii daneze pe piața forței de muncă și politica socială care vizează creșterea responsabilității sociale a întreprinderilor private de tip „normal” și rareori este privit ca un concept pentru activități combinate social și participativ și activități economice în cadrul economiei sociale.²⁸

În apropiata vecinătate, în **Ucraina**, „întreprinderea socială” este o noțiune nouă și a provocat mai multe discuții pe marginea reformării sectorului serviciilor sociale cu scopul de a implica ONG-urile în activități de economie socială și de prestare a serviciilor sociale. În momentul de față, în Ucraina ONG-urile sunt principalul actor care joacă un rol decisiv în formarea sectorului economiei sociale. Așa cum estimează unii experți, în țara vecină activează cel puțin 100 antreprenori sociali, majoritatea dintre care s-au lansat în bază de proiecte cu suportul donatorilor străini. Organizațiile care lucrează în acest domeniu sunt încă foarte tinere și neexperimentate.²⁹

În **România** situația e puțin mai avansată. Asociațiile și fundațiile sunt segmentul cel mai reprezentativ al economiei sociale, atât numeric (mai mult de 23.000 de organizații active în 2009) dar și din punct de vedere al veniturilor sau numărului de persoane angajate.³⁰ Chiar dacă reprezintă doar 11% din numărul total de

²⁴ Idem

²⁵ Idem

²⁶ Social Entrepreneurship Network <http://www.socialeconomy.pl/node/313>

²⁷ A map of social enterprises and their eco-systems in Europe. Country Report: Hungary. European Commission, European Union, 2014, <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=13103&langId=en>.

²⁸ Lars HULGÅRD Thomas BISBALLE, Work integration social enterprises in Denmark, WP no. 04/08, http://emes.net/content/uploads/publications/PERSE_WP_04-08_DK.pdf

²⁹ Mary Elizabeth Malinkin, Developing Social Entrepreneurship in Ukraine, Wilson Center, 2013, <https://www.wilsoncenter.org/publication/developing-social-entrepreneurship-ukraine>

³⁰ The State of Social Entrepreneurship in Romania, SEFORIS Country Report, April, 2014, http://www.seforis.eu/upload/reports/Country_Report_Romania.pdf

organizații non-guvernamentale, acestea au activități economice în total de 44% din venitul total, și constituie 47% din totalul activităților din sectorul neguvernamental. Și cadrul legal este mai generos în cazul României privind formele organizatorico-juridice ale întreprinderilor sociale. Prin urmare, există câteva tipuri de organizații care pot fi considerate ca întreprinderi sociale și printre ele se enumeră societăți cooperative, cooperative de credit, asociații și fundații, asociații de ajutor reciproc pentru salariați, asociații de ajutor reciproc pentru pensionari și orice alte persoane juridice care funcționează în conformitate cu principiile Legii Economiei Sociale³¹. După mai mult de doi ani de dezbateri, Parlamentul României a votat la 30 iunie 2015 această lege³², care prevede

reglementarea domeniului economiei sociale și definește noțiunile de economie socială, întreprindere socială și întreprindere socială de inserție, stabilind și anumite obligațiuni și facilități. Legea prevede contribuția la coeziunea economică și socială ca obiectiv strategic al Uniunii Europene, crearea și integrarea pe piața muncii a persoanelor aflate în situații de risc și dezvoltarea serviciilor sociale pentru acestea. În conformitate cu această lege, în întreprinderea socială, cel puțin 30% dintre angajați trebuie să aparțină unui grup vulnerabil, în timp ce activitatea acesteia trebuie să fie axată pe combaterea excluziunii, discriminării și șomajului și să întreprindă acțiuni de inserție socio-profesională a persoanelor defavorizate.

* * *

Considerând multiplele probleme cu care se confruntă societatea moldovenească și bunele exemple europene de întreprinderi sociale care au devenit prototipuri pentru cele din Republica Moldova, devine imperioasă consolidarea cadrului legal pentru întreprinderile sociale, care va reglementa înființarea și activitatea unei organizații neguvernamentale sau private de tip social.

³¹ A map of social enterprises and their eco-systems in Europe. Country Report Romania, European Commission, <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=13095&langId=en>.

³² LEGE Nr. 219 din 23 iulie 2015 privind economia socială, <http://www.mmuncii.ro/j33/images/Documente/Legislatie/L219-2015.pdf>

Micro-finanțarea

Micro-finanțarea este considerată un real suport al dezvoltării antreprenoriatului. Cu toate acestea, sectorul de micro-finanțare are neajunsuri, cum ar fi absența unui cadru regulator ce ar viza definirea activității de micro-finanțare, unor prevederi unice comune pentru constituirea provizioanelor pentru acoperirea potențialelor pierderi legate de nerambursarea împrumuturilor, unele reguli ce vizează cerințe minime de protecție a consumatorilor, de prevenirea abuzurilor și fraudelor în acest sector etc. Aceste neajunsuri se transformă în riscuri de a accede la finanțare. Existența acestor riscuri diminuează inclusiv din ponderea implementării principiului propriu-zis al micro-finanțării – *ajută pe oameni să se ajute singuri*, determinând ca cetățenii să apeleze la diverse tertipuri financiare pentru a-și întemeia o afacere. Deși numărul de persoane care apelează la micro-finanțare este în creștere, acesta este destul de mic din cauza acestor constrângeri. În schimb, numărul organizațiilor de micro-finanțare a crescut substanțial în ultimii zece ani. Prin urmare, dacă la 31 decembrie 2009 activau 29 organizații de micro-finanțare, atunci la sfârșitul anului 2010 acestea ajungeau la 35 de organizații³³. Numărul acestora s-a dublat până la sfârșitul anului 2014, fiind 77 în total, cu active de peste trei miliarde de lei și cu

³³ Microfinanțarea – hitul investițional al sezonului, <http://mybusiness.md/ro/categories/item/354-investicionnyj-xit-sezona-%E2%80%933-mikrofinansirovanie>

POLITICI ȘI PROGRAME DE MICROFINANȚARE:

- Programul Național de Abilitare Economică a Tinerilor (PNAET);
- Programul-pilot de atragere a remitențelor în economie (PARE 1+1);
- Programul de Susținere și Dezvoltare a Sectorului IMM finanțat de Guvernul Japoniei;
- Fondul de garantare a Creditelor gestionat de Organizația pentru Dezvoltarea IMM-urilor;
- Proiectul SMERDA pentru Dezvoltarea IMM în Localitățile Rurale;
- Serviciul de Consultanță în Afaceri (BAS) Moldova, programul „Femeile în afaceri” BERD;
- Proiectul „Antreprenoriatul feminin - un motor de creare de locuri de muncă pentru Europa de Sud-Est”, implementat de Centrul European de Sud-Est pentru întreprinzător Learning (SEECCEL);
- Emanciparea economică a femeilor prin creșterea oportunităților de angajare în Republica Moldova”, UN Women (2010-2013);
- Alte tipuri de finanțare, <http://finantare.gov.md/>

împrumuturi acordate în valoare de peste două miliarde de lei³⁴. Majoritatea din ele activează în toate regiunile țării.

³⁴ Sectorul plasamente colective, AEI și OMF – CNPF, <http://www.cnpf.md/md/secplas/>

În cele mai multe țări europene există un sector bancar extrem de eficient. Cu toate acestea, și acolo multe întreprinderi mici și mijlocii se confruntă cu dificultăți considerabile în obținerea de împrumuturi pentru investițiile lor. Cum se arată într-un studiu, programele de micro-finanțare din Europa sunt adesea adresate grupurilor cu dificultăți economice și sociale. De exemplu, o mulțime de antreprenori start-up, care au fost anterior șomeri, au nevoie de împrumuturi mici, ca bază pentru dezvoltarea și creșterea afacerilor lor.³⁵ Deoarece mulți dintre ei au dificultăți să demonstreze bonitatea lor, prin furnizarea documentelor ce justifică succesul economic în trecut și rareori au active care pot fi utilizate ca garanții, băncile, de multe ori, le refuză finanțarea. Același lucru se întâmplă și în țară. Respectiv, mici împrumuturi acordate de către instituțiile de micro-finanțare, sunt esențiale pentru antreprenori, inclusiv pentru cei sociali. Însă, cu regret, nu există o diferențiere între întreprinderea socială și întreprinderea „tradițională” în politica de micro-finanțare, antreprenorii sociali având aceleași facilități egale cu antreprenorii clasici. Prin urmare, facilități pentru sectorul social al antreprenoriatului nu sunt prevăzute de nici un instrument juridic.

Dorința unei vieți mai bune motivează persoanele să-și întemeieze întreprinderi sociale apelând la diverse organizații și programe de finanțare. Ca întreprinderea socială să genereze creștere economică și să creeze noi locuri de muncă, aceasta are nevoie de consultanță financiară și juridică, de finanțare accesibilă și pe termen-lung. Micro-finanțarea este necesară, deoarece antreprenoriatul social nu este indiferent față de problemele sociale și nu este focalizat

pe obținerea profitului, ceea ce-l face mai vulnerabil față de politicile de finanțare decât pe cel de tip clasic. În acest context, apar primele discrepanțe privind accesul la finanțare a persoanelor vulnerabile, inclusiv a femeilor.

Bariere privind accesul femeilor la finanțare în antreprenoriat

Deși, antreprenoriatul social constituie o reală sursă de inovare și schimbare a proceselor economice, există puține cercetări cu privire la dimensiunea de gen a antreprenoriatului social și accesul femeilor la finanțare. Implicarea economică a femeilor în viața comunității presupune competențe, voință, raționament și, nu în ultimul rând, opțiune. Și dacă antreprenorii sociali sunt persoane cu soluții inovatoare la problemele sociale cele mai acute ale societății, atunci femeile sunt vizionare și realiste, care sunt preocupate de implementarea practică a soluțiilor în sfera socială, doar că le lipsesc deseori opțiuni egale cu ale bărbaților pentru a avansa în economie. Potrivit Organizației Internaționale a Muncii, 6,49% din populația aptă de muncă din Moldova este reprezentată de femei de afaceri, în timp ce ponderea femeilor ca antreprenoare este doar de 33%.³⁶ Astfel, coraportul dintre femei și bărbați din perspectiva de gen în antreprenoriat este de 33/67.

În același timp, realitățile globale ne arată că femeile efectuează 66% din muncă, însă câștigă doar 10% din venituri și dețin doar 1% din proprietăți³⁷. Reiese că femeile continuă să se confrunte cu bariere culturale, sociale, economice, politice și religioase semnificative pentru ocuparea în câmpul muncii. Femeile sunt expuse deseori angajării la locul de muncă cu o segregare bazată pe gen, care, de regulă, sunt de un nivel mai scăzut și cu funcții minime de decizie.

³⁵ Microfinance in Germany and Europe. Market Overview and Best Practice Examples. Frankfurt am Main, April 2007., <https://www.kfw.de/Download-Center/Konzernthemen/Research/PDF-Dokumente-Schwerpunkt-Sonderthemen/Microfinance-in-Germany-and-Europe.pdf>

³⁶ <http://capital.market.md/ro/content/femeile-%C3%AEn-afaceri>

³⁷ Femeile în afaceri – un plus pentru țară. Ziarul de Gardă, NR. 415 (21 MARTIE 2013) .<http://www.zdg.md/editia-print/social/femeile-in-afaceri-un-plus-pentru-tara>

Per ansamblu, diferențe de gen în antreprenoriat se referă și la accesul femeilor la finanțare. În timp ce există aproximativ 8 până la 10 milioane de IMM-uri deținute de femei în piețele emergente (reprezentând 31-38 la sută din toate IMM-urilor pe piețele emergente), rata medie de creștere a întreprinderilor de femei este semnificativ mai mică decât rata medie de creștere pentru IMM-uri conduse de bărbați, deoarece accesul la finanțare este în mod repetat identificat ca o constrângere majoră pentru femeile antreprenoare.³⁸

Utilizarea serviciilor financiare de înaltă calitate, în special în rândul femeilor, este esențială pentru realizarea unei creșteri favorabile a incluziunii sociale și economice pentru femeile de toate vârstele. Or, oferirea sprijinului financiar femeilor este un pas esențial în realizarea egalității de gen și reducerii sărăciei în rândul femeilor. Însă, majoritatea instituțiilor financiare activează în baza regulilor economiei de piață, adeseori inechitabile și semi-concurențiale de acces la finanțare pentru grupurile vulnerabile. Ca urmare, femeile se confruntă cel mai des cu bariere de acces la finanțare, care sunt circumscrise diversilor factori social-economici. Unele dintre aceste bariere iau naștere din natura intrinsecă a femeii, iar altele din situația ei materială precară.

O barieră pentru femei în accesarea fondurilor, reprezintă *accesul limitat la informații privind serviciile bancare și de micro-finanțare*, fapt ce condiționează apariția unui grad înalt de neconștientizare a relevanței proceselor de creditare și rambursare. În plus, costul de a obține aceste informații (măsurat în bani, timp, și energie) poate fi ridicat din cauza responsabilităților familiale.

O altă barieră reprezintă *tradițiile culturale*, care sunt acceptate ca regulă sau normalitate de majoritatea societății, având un efect profund asupra oricărui tip de activitate economică întreprinsă și gestionată de o femeie. În special, dacă vorbim de o societate patriarhală și îndoctrinată din simplu motiv că femeile sunt mai puțin concurențiale în sectoarele economiei și mai mult în sfera serviciilor legate de familie și gospodărie.

Riscul de a direcționa activitatea afacerii în sectorul informal se transformă de asemenea într-o barieră de acces la finanțare pentru femei, mai ales că economiei informale îi lipsește de multe ori sancțiunile guvernamentale și suportul din partea sectorului privat.

Lipsa unui mediu propice de politică și infrastructură economică, lipsa de servicii și instrumente bancare și produse adecvate, inclusiv produse de economisire, sunt bariere în asigurarea accesului la micro-finanțare, pentru reducerea sărăciei și emanciparea economică a femeilor.

Antreprenoriatul implică întotdeauna și un anumit nivel de asumare de riscuri. Pentru femeile din regiunile rurale, de exemplu, *lipsa de încredere în propriile capacități și lipsa bunelor practici* sunt, de asemenea, bariere majore de accesare a finanțării.

Cele mai multe femei din Moldova care intenționează sau practică antreprenoriatul nu dispun de active care pot acționa ca garanție și atenuare a riscului implicat. Ca urmare, în Republica Moldova capitalul rămâne prea scump pentru majoritatea antreprenorilor.

Dacă facem o comparație privind accesul la finanțare al femeilor cu alte țări europene, atunci, conform unui studiu, Ungaria este țara în care cea mai mare parte din femei ex-antreprenoare au raportat probleme în

³⁸ Strengthening Access to Finance for Women-Owned SMEs in Developing Countries, October 2011, International Finance Corporation 2011.

obținerea de finanțare ca fiind cel mai important motiv pentru ieșirea de pe piață (40,2%), deși proporția pentru bărbați este, de asemenea mare (37,4%). Cele mai bune performanțe sunt înregistrate de Suedia și Regatul Unit, în cazul în care doar 1,9% și 3,6% din

respondenții de sex feminin au menționat lipsa de finanțare externă ca principalul motiv pentru a închide afacerea lor. Situații pozitive sunt, de asemenea, găsite în Europa de Est. Republica Cehă, Slovacia de exemplu, au rezultate mai bune decât Franța, Spania și Belgia.³⁹

* * *

Promovarea eficientă a antreprenoriatului social necesită o finanțare adecvată. În multe cazuri, surse de finanțare includ: guvernul, sectorul privat, băncile comerciale, instituțiile și programele de finanțare, piețele de capital, fondurile de capital privat, leasing financiar. Acestea sunt tradiționale, inclusiv capitalul de familie. Și totuși, cu regret, cele mai importante surse de finanțare în Republica Moldova la moment sunt agențiile donatoare și ONG-urile.

Deoarece activitatea de antreprenoriat social este folosită cu sensul de inovator social, care soluționează o problemă socială pentru comunitate sau grup de persoane beneficiare într-un mod deosebit de eficient sau inovativ, aceasta are nevoie de finanțare și de un cadru normativ ce ar reglementa procedurile aferente de finanțare. În acest context, surse de finanțare pot fi atât formale și informale și pot varia de la bănci, programe guvernamentale de finanțare la organizații comunitare, proiecte locale, capital de familie etc.

Autoritățile ar trebui să urmărească și să abordeze cu mai multă intensitate dezavantajele suprapuse de inegalitatea de gen în sectorul bancar, finanțare, asigurări etc. Respectiv, politicile publice trebuie să abordeze accesul egal al femeilor și bărbaților la oportunitățile economice. Guvernul ar trebui să asigure legile și politicile juridice și de reglementare în domeniul bancar și de micro-finanțare, care să fie receptive în ceea ce privește asigurarea unui tratament egal al femeilor și bărbaților și să le asigure o protecție egală în calitate de consumatori și beneficiari de produse financiare. Or, inegalitatea de gen este mai costisitoare într-o lume integrată, deoarece diminuează capacitatea unei țări de a fi competitivă economic pe plan regional și internațional.

³⁹ Policy Brief on Access to Business Start-up Finance for Inclusive Entrepreneurship. Entrepreneurial Activities in Europe. OECD/European Union, 2014, p.7.

Concluzii și recomandări

- Dezvoltarea și răspândirea întreprinderilor economiei sociale ar fi o oportunitate sigură de depășire a crizei economice în care se află astăzi Republica Moldova, precum și un impuls nou pentru perspectivele de dezvoltare durabilă. Întreprinderile economiei sociale pot fi considerate soluții nu numai de asigurare a incluziunii sociale a populației social-vulnerabile, dar și o cale eficientă de promovare și extindere a egalității de gen în societatea moldovenească.
- Sectorul media este un actor principal în promovarea bunelor practici și exemple de antreprenoriat social. În acest sens, este importantă inițierea unei campanii de sensibilizare a opiniei publice în ceea ce privește importanța economiei sociale în combaterea sărăciei și a excluziunii sociale, dezvoltării comunitare, creșterii bunăstării, și a coeziunii sociale. O campanie de sensibilizare ar încuraja creșterea numărului persoanelor de producători de bunuri și furnizori de servicii în sectorul economiei sociale, ceea ce ar avea un impact direct asupra creșterii produsului intern brut al țării. În același context, este importantă elaborarea și distribuirea de către sectorul neguvernamental a materialelor informative privind dezvoltarea cadrului legal și bunele practici europene privind antreprenoriatul social, formele de organizare a economiei sociale, practicile naționale etc.
- Considerând multiplele probleme de ordin social și economic cu care se confruntă societatea moldovenească și relevanța bunelor exemple europene de întreprinderi sociale care au devenit prototipuri pentru cele din Republica Moldova, este imperioasă elaborarea cadrului legal pentru consolidarea, dezvoltarea și activitatea întreprinderilor sociale.
- Adoptarea unei legi și politici de cadru privind reglementarea domeniului economiei sociale, stabilirea măsurilor de promovare și de sprijinire a economiei sociale ar facilita dezvoltarea antreprenoriatului social și, respectiv ar încuraja participarea economică a femeilor și incluziunea socială a celor mai vulnerabile pături. Concomitent cu dezvoltarea antreprenoriatului social în baza unor normative juridice, se vor evidenția la orizont noi forme de întreprinderi sociale, modele de bune practici pentru dezvoltarea inițiativelor economiei sociale, ceea ce ar putea contribui la reglementarea fluxurilor migrației forței de muncă și a dezechilibrelor pe piața muncii.
- Promovarea eficientă a antreprenoriatului social necesită o finanțare adecvată. În multe

cazuri, surse de finanțare includ: guvernul, sectorul privat, băncile comerciale, instituțiile și programele de finanțare, piețele de capital, fondurile de capital privat, leasing-ul financiar. Acestea sunt tradiționale, inclusiv capitalul de familie. Deoarece activitatea de antreprenoriat social este folosită cu sensul de inovator social, care soluționează o problemă socială pentru comunitate sau grup de persoane beneficiare într-un mod deosebit de eficient sau inovativ, aceasta are nevoie de finanțare și de un cadru normativ ce ar reglementa procedurile aferente de finanțare. În acest context, surse de finanțare pot fi atât formale și informale și pot varia de la bănci, programe guvernamentale de finanțare la organizații comunitare, proiecte locale, capital de familie etc.

- Un cadrul regulator ar fi elaborarea planului de acțiuni de dezvoltare a antreprenoriatului social, care va fi principalul document care va aborda toate aspectele de sprijin pentru sectorul de economie socială, inclusiv sprijinul financiar, suportul cu subvenții, alte instrumente financiare pentru susținerea antreprenoriatului social, acțiuni și mecanisme de instruire, pregătire a persoanelor active în antreprenoriatul social, în special a femeilor de toate vârstele etc.
  - De asemenea, este importantă reflectarea nevoilor privind dezvoltarea economiei sociale în toate programele, strategiile și planurile de acțiuni naționale de referință pentru perioada 2016-2020.
  - Autoritățile ar trebui să abordeze cu mai multă intensitate dezavantajele suprapuse de inegalitatea de gen în sectorul bancar, finanțare, asigurări etc. Respectiv, politicile publice trebuie să abordeze accesul egal al femeilor și bărbaților la oportunitățile economice. Guvernul ar trebui să creeze
- legile și politicile juridice și de reglementare în domeniul bancar și de micro-finanțare, care să fie receptive în ceea ce privește asigurarea unui tratament egal al femeilor și bărbaților și să le asigure o protecție egală în calitate de consumatori și beneficiari de produse și servicii financiare. Or, inegalitatea de gen este mai costisitoare într-o lume integrată, deoarece diminuează capacitatea unei țări de a fi competitivă economic pe plan regional și internațional.
- De asemenea, autoritățile ar trebui să urmărească dezvoltarea politicilor fiscale care se vor potrivi conceptului și activităților de antreprenoriat social - în special reducerea de taxe pentru consolidarea și dezvoltarea întreprinderilor sociale și acordarea unor facilități pentru primii ani de activitate.
  - Pentru fortificarea rolului întreprinderilor sociale în economia națională este importantă dezvoltarea de parteneriate între organizațiile neguvernamentale, întreprinderile sociale și încurajarea cooperării la nivel regional și național cu actori politici relevanți și parteneri de dezvoltare. În acest sens, este binevenită crearea birourilor de asistență și informare pentru dezvoltarea antreprenoriatului social pe lângă autoritățile publice locale sau pe lângă instituțiile de dezvoltare regională, care ar avea scopul de asistență juridică în sectorul antreprenoriatului social, ar servi ca bază de date privind oportunități de finanțare și parteneriate la nivel local și național. Concomitent cu aceasta, este importantă crearea unui Fond Național de Dezvoltare a Antreprenoriatului Social, care va stimula dezvoltarea structurilor legale care activează în sectorul economiei sociale prin acordarea de micro-finanțare pentru proiecte de promovare a antreprenoriatului social la nivel local și național.

Surse

1. A map of social enterprises and their eco-systems in Europe. Country Report: Hungary. European Commission, European Union, 2014, <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=13103&langId=en>.
2. A map of social enterprises and their eco-systems in Europe. Country Report Romania, European Commission, <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=13095&langId=en>.
3. A. Sen „Dezvoltarea ca libertate”, B., editura Economică, 2004.
4. Al treilea Raport cu privire la Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului. Republica Moldova, Chișinău, PNUD, 2013
5. Antreprenoriatul social în Republica Moldova: Realități și perspective, Fundația Est-Europeană, Chișinău, 2013, <https://ecorazeni.files.wordpress.com/2015/10/studiu-antreprenoriat-social-eef-1.pdf>
6. Benchmarking study on Social Entrepreneurship. Austria, Bulgaria, Hungary, Greece, Italy, Serbia, Slovenia, Ukraine, www.southeast-europe.net/
7. Călin Moldovan-Teselius, Studiul privind ocupațiile în curs de dezvoltare în domenii sociale, p.5, <http://profitpentruoameni.ro/wp-content/uploads/2013/07/A-2.1-Studiu-ocupatii.pdf>
8. Comunicat de presă, Prima Conferință Națională Pentru Antreprenoriat Social: crearea unei foi de parcurs pentru dezvoltarea antreprenoriatului social în Moldova 6 octombrie 2015, Chișinău,
9. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, http://lex.justice.md/document_rom.php?id=44B9F30E:7AC17731
10. Dorin Vaculovschi, Impactul politicilor de ocupare a forței de muncă asupra situației pieței muncii din Republica Moldova, Laboratorul Sociometric, IDIS Viitorul, Chișinău, 2015.
11. Economia Socială. Principiile. <http://www.proiect-impuls.ro/noutati/20-economia-sociala-principiile.html>
12. Female entrepreneurs, http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/promoting-entrepreneurship/social-economy/index_en.htm.
13. Femeile în afaceri – un plus pentru țară. Ziarul de Gardă, NR. 415 (21 MARTIE 2013). <http://www.zdg.md/editia-print/social/femeile-in-afaceri-un-plus-pentru-tara>

- 14.G. Becker „Comportamentul uman. O abordare economică”, B. editura ALL, 1994.
- 15.Hotărârea Guvernului nr.933 din 31.12.2009 cu privire la aprobarea Programului național de asigurare a egalității de gen pe anii 2010-2015
- 16.<http://capital.market.md/ro/content/femeile-%C3%AEn-afaceri>
- 17.Inițiativa pentru antreprenoriat social în Moldova, <http://antreprenoriatsocial.md/index.php?pag=page&id=1181&l=ro>
- 18.José Luis Monzón, Rafael Chaves „Economia socială în Uniunea Europeană”, Rezumatul raportului întocmit pentru Comitetul Economic și Social European de Centrul Internațional de Cercetare și Informare privind Economia Publică, Socială și Cooperatistă (CIRIEC), http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/aces11042-2012_00_00_tra_etu_ro.pdf
- 19.Lars Hulgard, Thomas Bisballe, Work integration social enterprises in Denmark, WP no. 04/08, http://emes.net/content/uploads/publications/PERSE_WP_04-08_DK.pdf
- 20.Legea 219/2015 privind economia sociala. Economia sociala Publicat in [Monitorul Oficial al României, Partea I nr. 561 din 28 iulie 2015](http://www.mmuncii.ro/j33/images/Documente/Legislatie/L219-2015.pdf), <http://www.mmuncii.ro/j33/images/Documente/Legislatie/L219-2015.pdf>
- 21.Legea nr.5-XVI din 9 februarie 2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați.
- 22.Mary Elizabeth Malinkin, Developing Social Entrepreneurship in Ukraine, Wilson Center, 2013, <https://www.wilsoncenter.org/publication/developing-social-entrepreneurship-ukraine>
- 23.Microfinance in Germany and Europe. Market Overview and Best Practice Examples. Frankfurt am Main, April 2007., <https://www.kfw.de/Download-Center/Konzernthemen/Research/PDF-Dokumente-Schwerpunkt-Sonderthemen/Microfinance-in-Germany-and-Europe.pdf>
- 24.Microfinanțarea – hitul investițional al sezonului, <http://mybusiness.md/ro/categories/item/354-investicionnyj-xit-sezona-%E2%80%93-mikrofinansirovanie>
- 25.Policy Brief on Access to Business Start-up Finance for Inclusive Entrepreneurship. Entrepreneurial Activities in Europe. OECD/European Union, 2014.
- 26.Prof. Dr. Annette Zimmer & Stephanie Bräuer, The Development of Social Entrepreneurs in Germany, April 2014, https://www.uni-muenster.de/imperia/md/content/ifpol/mitarbeiter/zimmer/development_of_social_entrepreneurs.pdf
- 27.Sectorul plasamente colective, AEI și OMF – CNPF, <http://www.cnpf.md/md/secplas/>
- 28.Social Entrepreneurship Network, <http://www.socialeconomy.pl/node/313>
- 29.Strategia „Europa 2020.”, http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm
- 30.Strengthening Access to Finance for Women-Owned SMEs in Developing Countries, October 2011, International Finance Corporation 2011.
- 31.Sustainable Development Goals (SDGs), <http://www.undp.org/content/undp/en/home/mdgoverview/post-2015-development-agenda.html>
- 32.The State of Social Entrepreneurship in Romania, SEFORIS Country Report, April, 2014, http://www.seforis.eu/upload/reports/Country_Report_Romania.pdf

33. Victor Nicolăescu, ș.a. Economia Socială. Analiză comparativă în opt state membre ale Uniunii Europene, București 2011, http://integrat.org.ro/files/economia_sociala_-_analiza_comparativa_content.pdf
34. WP3 National report: Italy, Part I: Key Features of the Social Enterprise Sector, ISEDE-NET “Innovative Social Enterprise Development Network”, www.southeast-europe.net

IDIS „Viitorul” reprezintă o instituție de cercetare, instruire și inițiativă publică, care activează pe o serie de domenii legate de: analiză economică, guvernare, cercetare politică, planificare strategică și management al cunoștințelor. IDIS activează în calitate de platformă comună care reunește tineri intelectuali, preocupați de succesul tranziției spre economia de piață și societatea deschisă în Republica Moldova.

Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul” este succesorul de drept al Fundației Viitorul, și păstrează în linii mari tradițiile, obiectivele și principiile de acțiune ale fundației, printre care se numără: formarea de instituții democratice și dezvoltarea unui spirit de responsabilitate efectivă printre oamenii politici, funcționari publici și cetățenii țării noastre, consolidarea societății civile și spiritului critic, promovarea libertăților și valorilor unei societăți deschise, modernizate și pro-europene.

Pentru mai multe informații asupra acestei publicații ori asupra abonamentului de recepționare a publicațiilor editate de către IDIS, vă rugăm să contactați direct Serviciul de Presă și Comunicare Publică al IDIS „Viitorul”. Persoana de contact: Diana Lungu - diana.lungu@viitorul.org

Orice utilizare a textului din buletin trebuie să conțină referințe la IDIS „Viitorul”.